

V tej številki:

Odprti dostop v Evropski uniji in v Sloveniji	1
Srečanje Društva bibliotekarjev Celje in kongres ZBDS v Laškem	9
Knjižnica, studenec znanja za skupno dobro	10
Nagradi Kalanovega sklada za leto 2013	13
Pravljice »tršice« Tončke Senčar	14
Furbasta izolska golobica	16
Koledar prihajajočih srečanj	17
Tematski izobraževalni dogodki v Mestni knjižnici Ljubljana	18

Odpri dostop v Evropski uniji in v Sloveniji

odprte objave in raziskovalni podatki ter njihovo povezovanje

V prispevku bomo prikazali razvoj okolja odprtega dostopa v Evropski uniji in v Sloveniji. V ta namen bodo predstavljeni naslednji vidiki odprtega dostopa:

- razvoj politike odprtega dostopa v Evropski uniji,
- infrastruktura OpenAIRE,
- zagotavljanje trajnostnega delovanja infrastrukture odprtega dostopa,
- pravni vidiki odprte dostopnosti in ponovne uporabe raziskovalnih podatkov,
- povezovanje odprtih objav in raziskovalnih podatkov, pri čemer nastanejo obogatene publikacije oziroma povezani podatki,
- stališči rektorjev Univerz v Minhu in Liègu o odprtem dostopu,
- poročilo The Royal Society z naslovom *Science as an Open Enterprise*,
- vloga knjižnic raziskovalnih organizacij pri upravljanju odprtih raziskovalnih podatkov,
- razvoj infrastrukture odprtega dostopa v Sloveniji in
- nujnost oblikovanja slovenske politike obvezne odprte dostopnosti rezultatov iz javno financiranih raziskav.

Razvoj politike odprtega dostopa v Evropski uniji

Evropska komisija je leta 2006 zaznala verjetnost zmanjševanja možnosti raziskovalcev za dostop do znanstvenih revij zaradi naraščanja cen naročnin. Omejevanje dostopa z naročninami pomeni tudi manjšo odmevnost in nadaljnjo uporabo rezultatov raziskav, financiranih z javnimi sredstvi. V skladu z budimpeško deklaracijo o odprtem dostopu do znanstvenih objav iz leta 2002 je prepoznala priložnosti, ki jih je znanstvenemu komuniciranju omogočil razvoj interneta. Tako je Evropski raziskovalni svet decembra 2007 sprejel določilo o obvezni odprti dostopnosti vseh objav iz sofinanciranih raziskav in tudi raziskovalnih podatkov. Mesec dni prej je Svet Evropske unije Evropski komisiji priporočil, naj analizira možnost vzpostavitve odprtega dostopa

do rezultatov raziskav (raziskovalnih podatkov in objav), financiranih iz sredstev tekočega okvirnega programa za raziskave, tehnološki razvoj in predstavitvene dejavnosti. Evropska komisija je tako avgusta 2008 začela izvajati *Pilot odprtega dostopa v 7.OP*.¹ V pogodbe projektov sedmih področij znanosti je bil od tega obdobja dalje vključen *Posebni člen številka 39* z določilom o obvezni odprti dostopnosti objav, v katerih so predstavljeni rezultati sofinanciranega projekta, in sicer v šestih ali dvanajstih mesecih po objavi (daljše obdobje embarga je dopuščeno humanističnim in družboslovnim vedam; Open Access Slovenia, 2013).

V tistem obdobju je projekt DRIVER že povezal institucionalne repozitorije evropskih visokošolskih in raziskovalnih organizacij, vendar njihova povezljivost še ni bila popolnoma ustrezna za potrebe spremljanja izpolnjevanja določil o obvezni odprti dostopnosti objav iz sofinanciranih evropskih projektov. Manjkalo je tudi ustrezen evropski portal. Za podporo *Pilotu odprtega dostopa v 7. OP* oziroma raziskovalcem in projektom, ki jih *Pilot* zavezuje, je zato Evropska komisija s sredstvi Sedmega okvirnega programa sofinancirala izgradnjo evropske infrastrukture odprtega dostopa do raziskovalnih objav (projekt *Open Access Infrastructure for Research in Europe*, OpenAIRE, 2009–2012).

Nadgrajena infrastruktura OpenAIRE se bo uporabljala za spremljanje rezultatov sofinanciranja raziskav in inovacij v programu Obzorje 2020 ter rezultatov nacionalnih programov sofinanciranja raziskovalne dejavnosti v državah članicah EU, ki tvorijo Evropski raziskovalni prostor (ang. *European Research Area*). V okviru programa Obzorje 2020 bodo morali raziskovalci obvezno zagotoviti odprto dostopnost do vseh objav iz sofinanciranih projektov ter v pilotnem obsegu tudi do raziskovalnih podatkov. Enako se pričakuje pri sofinanciranju raziskovalne dejavnosti v državah članicah EU. Določila za evropske projekte in nacionalno financiranje raziskovalne dejavnosti so zapisana v naslednjih dokumentih:

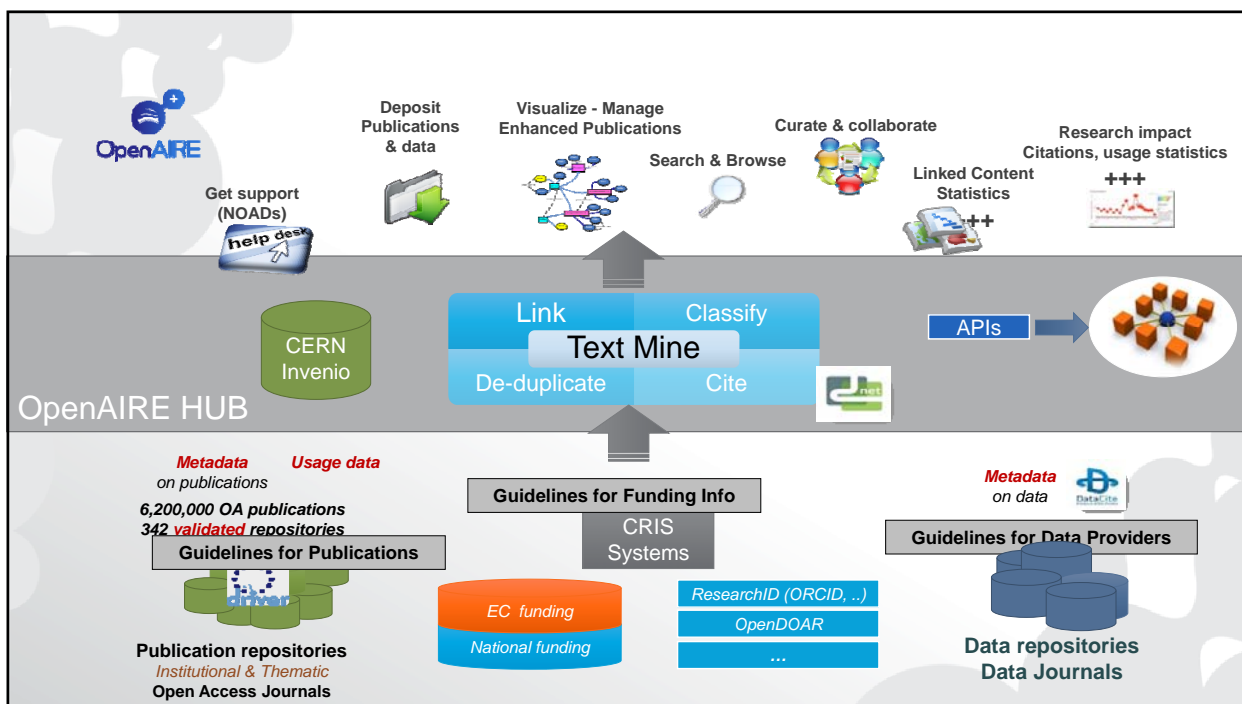
1 7. OP je kratica za *Sedmi okvirni program Evropske skupnosti za raziskave, tehnološki razvoj in predstavitvene dejavnosti*.

- *A reinforced European Research Area partnership for excellence and growth*² (umestitev odprtega dostopa v strateški dokument na evropski ravni),
- *Towards better access to scientific information: boosting the benefits of public investments in research*³ (odprti dostop v programu Obzorje 2020), natančnejša pojasnila so na voljo v dokumentih *Guidelines on open access to scientific publications and research data in Horizon 2020*⁴ in *Guidelines on data management in Horizon 2020*⁵ ter v vzorcu pogodbe o sofinanciranju,⁶
- *Commission recommendation of 17. 7. 2012 on access to and preservation of scientific information*⁷ so priporočila državam članicam EU glede nacionalnih politik odprtega dostopa do znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov, hranjenja ter ponovne uporabe znanstvenih informacij, e-infrastruktur in sodelovanja v okolju odprtega dostopa na nacionalni, evropski ter mednarodni ravni. Pričakuje se usklajenost nacionalnih politik držav članic EU

z določili okvirnega programa Obzorje 2020 in povezljivost nacionalnih infrastruktur odprtega dostopa z infrastrukturami na evropski ravni.

Infrastruktura OpenAIRE

V okviru projekta OpenAIRE so bila zasnovana navodila za kompatibilnost repozitorijev, kar Evropski komisiji omogoča zajemanje metapodatkov objav iz sofinanciranih evropskih projektov, ki so shranjeni v evropskih institucionalnih repozitorijih, in združen prikaz na portalu OpenAIRE. Poleg transparentnosti porabe javnih sredstev za raziskovalno dejavnost prosta dostopnost vsebine objav omogoča njihovo večjo dostopnost in uporabo. Za raziskovalce, katerih organizacije še niso vzpostavile institucionalnih repozitorijev, je bil v času prvega projekta OpenAIRE zgrajen *OpenAIRE Orphan Record Repository*. Vzpostavljen je bil Evropski sistem pomoči, v okviru katerega Evropski center koordinira delovanje Nacionalnih točk za odprti dostop (*National Open Access Desk*, NOAD).

Slika 1: Shema infrastrukture OpenAIRE (Manola, 2012)

- 2 *A reinforced European Research Area partnership for excellence and growth*, 17. 7. 2012, http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/era-communication-partnership-excellence-growth_en.pdf, str. 13-14.
- 3 *Towards better access to scientific information: boosting the benefits of public investments in research*, 17. 7. 2012, http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/era-communication-towards-better-access-to-scientific-information_en.pdf, str. 12.
- 4 *Guidelines on open access to scientific publications and research data in Horizon 2020*, 11. 12. 2013, http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf.
- 5 *Guidelines on data management in Horizon 2020*, 11. 12. 2013, http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-data-mgt_en.pdf.
- 6 *Multi-beneficiary general model grant agreement*, Version 1.0, 11. 12. 2103, http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/mga/gga/h2020-mga-gga-multi_en.pdf, str. 60-63.
- 7 *Commission recommendation of 17. 7. 2012 on access to and preservation of scientific information*, http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/recommendation-access-and-preservation-scientific-information_en.pdf.

Infrastruktura, nadgrajena v okviru nadaljevanja projekta z imenom OpenAIREplus (2011–2014; Slika 1), s pomočjo navodil za kompatibilnost povezuje repozitorije za objave, zbirke raziskovalnih podatkov in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti. Omogoča oddajo objav in raziskovalnih podatkov ter njihovo povezovanje, iskanje in upravljanje ter prikaz njihove odmevnosti. Zbrane podatke lahko preko vmesnikov za programiranje aplikacij (*Application Programming Interface*, API) tudi zunanje organizacije uporabijo za vzpostavitev inovativnih storitev. V okviru projekta OpenAIREplus je bil *OpenAIRE Orphan Record Repository* nadomeščen z repozitorijem *Zenodo* za hranjenje objav in raziskovalnih podatkov. Nacionalne točke za odprti dostop v vseh državah članicah EU in na Norveškem, Islandiji, v Turčiji ter Švici nudijo pomoč deležnikom odprtega dostopa v okviru raziskovalne dejavnosti in širše (raziskovalcem, vodjem projektov, upravljavcem raziskovalne dejavnosti – financerjem in na institucionalni ravni, upravljavcem zbirk raziskovalnih podatkov, različnim pobudam ...).

Povezljivost (interoperabilnost) infrastrukture OpenAIRE je omogočena s kompatibilnostjo repozitorijev za objave z navodili *OpenAIRE guidelines for literature repository managers 3.0*⁸ (zahtevana skladnost repozitorijske programske opreme in metapodatkov z *OAI-PMH*, *DRIVER* in *OpenAIRE*), s kompatibilnostjo zbirk raziskovalnih podatkov z navodili *OpenAIRE guidelines for data archive managers 1.0*⁹ (zahtevana uporaba metapodatkovne sheme DataCite z naborom metapodatkov OpenAIRE) in s kompatibilnostjo informacijskih sistemov o raziskovalni dejavnosti z navodili *OpenAIRE guidelines for CRIS systems*¹⁰ (zahtevana metapodatkovna shema CERIF-XML z naborom metapodatkov OpenAIRE; navodila so v pripravi).

OpenAIRE sodeluje z več organizacijami s področja raziskovalnih infrastruktur (CrossRef, EuroCRIS, OpenDOAR, ORCID, DataCite, CORDIS, REISearch, PLoS, EGI, ENGAGE ...; Ioannidis, 2012). Skupaj z evropsko infrastrukturo raziskovalnih podatkov EUDAT je v sklopu iCORDI aktiven tudi v okviru svetovne pobude Research Data Alliance (RDA).

8 *OpenAIRE guidelines for literature repository managers 3.0*, https://guidelines.openaire.eu/wiki/OpenAIRE_Guidelines:_For_Literature_repositories.

9 *OpenAIRE guidelines for data archive managers 1.0*, https://guidelines.openaire.eu/wiki/OpenAIRE_Guidelines:_For_Data_Archives.

10 *OpenAIRE guidelines for CRIS systems*, https://guidelines.openaire.eu/wiki/OpenAIRE_Guidelines:_For_CRIS.

Zagotavljanje trajnostnega delovanja infrastruktur odprtega dostopa

Večina infrastruktur odprtega dostopa je nastala v okviru projektov. Po njihovem zaključku je potrebno vzpostaviti ustrezen poslovni model za trajno delovanje infrastrukture (identificirati ključne deležnike in uporabnike, načrtovati vzdrževanje elementov stalne infrastrukture in stroške ...). Pri načrtovanju trajnostnega delovanja infrastruktur odprtega dostopa je potrebno zasnovati:

- pravni okvir, ki določi pravila za delovanje, lastništvo, odgovornost, financiranje in davčni status,
- upravljavski model z opisom vlog in odgovornosti ter postopkov odločanja, in
- ekonomski model, ki predvidi način zagotavljanja finančnih, infrastrukturnih in človeških virov ter nadzor stroškov (Schmidt, 2013).

Tematski repozitorij arXiv je bil vzpostavljen leta 1991. V začetnem obdobju so v repozitoriju zbirali objave, nato so omogočili tudi zbiranje raziskovalnih podatkov. Za zagotavljanje trajnostnega delovanja repozitorija arXiv so pomembni:

- globoka integracija v akademsko skupnost in znanstvene procese,
- jasno izoblikovana domet in upravljavska struktura,
- stabilnost in inovativnost tehnološke platforme,
- sistematičen razvoj politike vsebin,
- strategija poslovnega načrtovanja (Rieger, 2013).

Za repozitorij arXiv so načrtovali trajnostne vidike arhitekture repozitorija, iskanja objav in dostopa, oddaje objav, uredništva, kontrole kakovosti, povezljivosti s sorodnimi sistemi ter finančne stabilnosti in pri tem upoštevali načine delovanja znanstvenikov ter drugih deležnikov (Rieger, 2013).

Pravni vidiki odprte dostopnosti in ponovne uporabe raziskovalnih podatkov

Na ravni Evropske unije pravne vidike določajo direktive, v državah članicah EU nacionalne zakonodaje, in se lahko razlikujejo glede obravnave nekaterih pravnih vidikov digitalnih zbirk raziskovalnih podatkov. Elektronske infrastruk-

ture, katerih delovanje temelji na zajemanju podatkov iz zunanjih virov (na primer iz repozitorijev za objave in zbirke raziskovalnih podatkov), morajo poznati pravne vidike (ponovne) uporabe tega znanja in nadaljnjih uporab s strani tretjih/zunanjih uporabnikov.

Pravni vidiki digitalne zbirke raziskovalnih podatkov so:

1. pravni vidik raziskovalnih podatkov, ki morajo biti v zbirki posamezno dostopni (najpogosteje njihove avtorske pravice niso zaščitene),
2. avtorska pravica, ki ščiti izvirnost zasnove zbirke (ne raziskovalnih podatkov),
3. pravica *sui generis* zaščiti pomembnejši finančni vložek v izgradnjo zbirke (ne raziskovalnih podatkov; Wiebe, 2013).

Kršitve pravic intelektualne lastnine se zgodijo pri uporabi podatkovnih zbirk na načine, ki izključno pripadajo nosilcu pravic in zanje ni podal soglasja (na primer pri podatkovnem rudarjenju ali ponovni uporabi, ki zahtevata shranitev podatkov iz odprto dostopne zbirke v delovni spomin računalnika).

Poleg nacionalnih avtorskopравnih sistemov se lahko za označevanje pravnih vidikov rezultatov raziskav, financiranih iz javnih sredstev (objav, raziskovalnih podatkov, digitalnih zbirk), uporabljajo tudi tako imenovane proste licence. To so pogodbe standardne oblike, na primer licence Creative Commons. Slednje so zasnove tako, da uporabniku podajo ustrezno informacijo, imajo pravno veljavo in so strojno čitljive.

4 Priporočena oznaka avtorskopравnega vidika raziskovalnih podatkov je licenca *Creative Commons Public Domain Dedication* (CC0 1.0 Universal). Kreator podatkov se s to licenco odpove vsem pravicam do raziskovalnih podatkov – tudi ne zahteva priznanja avtorstva, kar olajša podatkovno rudarjenje in nadaljnjo uporabo raziskovalnih podatkov.

Sodelavci projekta OpenAIREplus so analizirali pravne vidike objav, raziskovalnih podatkov in digitalnih zbirk v okolju odprtega dostopa ter povezovanja infrastruktur. Ugotovili so, da je najprimernejši način označitve njihovih pravnih vidikov licenca *Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 International* (CC BY 4.0). Licenca ni vezana na nacionalne jurisdikcije, temveč je

mednarodna (z enakim besedilom je veljavna v vseh državah, le prevedena). Primerna je za označevanje pravnih vidikov objav, raziskovalnih podatkov in digitalnih zbirk. Omogoča reproduciranje (na primer lokalno shranitev podatkov iz odprto dostopne zbirke) in redistribucijo. Vključuje pravico *sui generis* (če obstaja v zbirki) in avtorsko ter sorodne pravice zbirke (Margoni, 2013). Vsa priznanja avtorstva za uporabo enot v podatkovni zbirki so lahko navedena skupaj, kar olajša izvedbo podatkovnega rudarjenja.

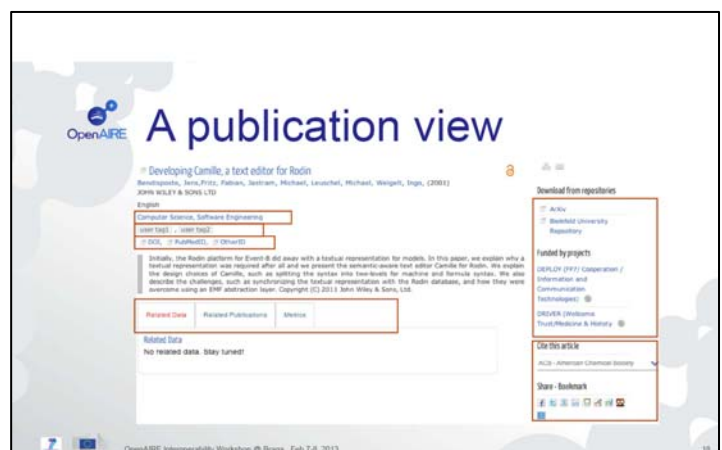
Povezovanje odprtih objav in raziskovalnih podatkov – nastanejo obogatene publikacije oziroma povezani podatki

Povezovanje objav, raziskovalnih podatkov in podatkov o projektu se izvaja z namenom prikaza raziskovalnega vprašanja v kontekstu (Slika 2).

Slika 2: Raziskovalno vprašanje v kontekstu (Ioannidis, 2012)

Povezovanje objav in raziskovalnih podatkov se izvede s pomočjo ustreznih metapodatkov, na primer številke projekta, pri čemer nastanejo t. i. obogatene objave (ang. *enhanced publications*) oziroma povezani podatki (ang. *linked*

Slika 3: Prototip obogatene objave oziroma povezanih podatkov (Manola in Manghi, 2013)

data). Na Sliki 3 je prikazan prototip metapodatkovnega zapisa za publikacijo, ki vsebuje povezave do raziskovalnih podatkov, povezanih objav in podatkov o projektu.

Rektorja Univerz v Minhu in Liègu o odprtem dostopu

Rektor Univerze v Minhu prof. dr. **António M. Cunha** je na otvoritvi seminarja projekta OpenAIREplus o odprtem dostopu februarja 2013 v Bragi (Portugalska) povedal, da odprti dostop spreminja način delovanja Univerze in njenega umeščanja v mednarodno okolje. V letu 2010 je bilo shranjevanje raziskovalnih objav v repozitorij RepositóriUM za zaposlene na Univerzi določeno kot obvezno. Odprti dostop je postal del upravljalvske presoje za dodeljevanje finančnih sredstev. Kmalu bo repozitorij povezan z notranjimi shemami za vrednotenje raziskovalnega dela. Proces uvedbe odprtega dostopa je trajal kar nekaj časa, vendar ga je akademska skupnost sprejela kot nekaj naravnega. Ključna je podpora vodstva univerze in sodelovanje vseh deležnikov.

Rektor Univerze v Liègu (Belgija) prof. dr. **Bernard Rentier** je v mednarodnem merilu zelo znan zagovornik odprtega dostopa in pogosto predstavlja aktivnosti svoje univerze na tem področju, tako tudi na seminarju o odprtem dostopu februarja 2013 v Bragi. Zbiranje objav raziskovalcev v repozitoriju univerze omogoča pregled nad raziskovalno dejavnostjo univerze, raziskovalcem pa večjo vidnost in citiranost nji-

Slika 4: Rektor prof. dr. António M. Cunha o odprtem dostopu na Univerzi v Minhu (foto: M. Kotar)

hovah objav. Univerza v Liègu je določila, da se za vrednotenje raziskovalnega dela, volitve v nazive in pridobivanje projektnih sredstev uporabljajo le podatki iz repozitorija Univerze (ORBi). Hkrati je z različnimi funkcionalnostmi repozitorija omogočila, da imajo raziskovalci od odprtih objav čim več koristi. V letu 2012 je bilo dnevno povprečno 1400 vpogledov v celotna besedila objav, shranjena v repozitorij ORBi (uporaba s strani avtomatskih spletnih orodij za zajemanje ni vključena). Za shranitev objave v repozitorij ORBi so odgovorni avtorji, podporno osebje repozitorija pa izvaja določene uredniške posege in analize. V primerih nespoštovanja avtorskih pravic in drugih oblik neetičnega obnašanja rektor opozori avtorje (Rentier, 2013).

Poročilo The Royal Society z naslovom *Science as an Open Enterprise*

Geoffrey Boulton z Univerze v Edinburghu (Velika Britanija) je na seminarju o odprtem dostopu februarja 2013 v Bragi predstavil poročilo The Royal Society z naslovom *Science as an Open Enterprise*. Izzivi in priložnosti, ki jih omogoča odprtost raziskovalnih podatkov, so možnost zagotavljanja verodostojnosti znanosti s preverjanjem rezultatov, raziskovanje velikega obsega podatkov in možnost uporabe računalniških zmogljivosti, zaznavanje prevar, ukvarjanje z izzivi svetovnih razsežnosti, podpora državljski znanosti ... Odprta znanost je več kot le razkritje raziskovalnih podatkov – potrebna je inteligentna odprtost. Raziskovalci bodo morali spremeniti dojemanje znanosti; univerze in inštituti prevzeti določeno odgovornost za odprte raziskovalne podatke, razviti vrednotenje odprtosti rezultatov raziskav, spodbuditi delovanje knjižnic na tem področju; financerji raziskav se morajo zavedati, da je strošek trajnega upravljanja raziskovalnih podatkov strošek raziskovalne dejavnosti; založniki bi morali ob objavi članka zahtevati odprte raziskovalne podatke; podjetja bi morala izkoristiti priložnosti, ki jih omogočajo odprti raziskovalni podatki (Boulton, 2013).

5

Kakšna je vloga knjižnic raziskovalnih organizacij pri upravljanju odprtih raziskovalnih podatkov?

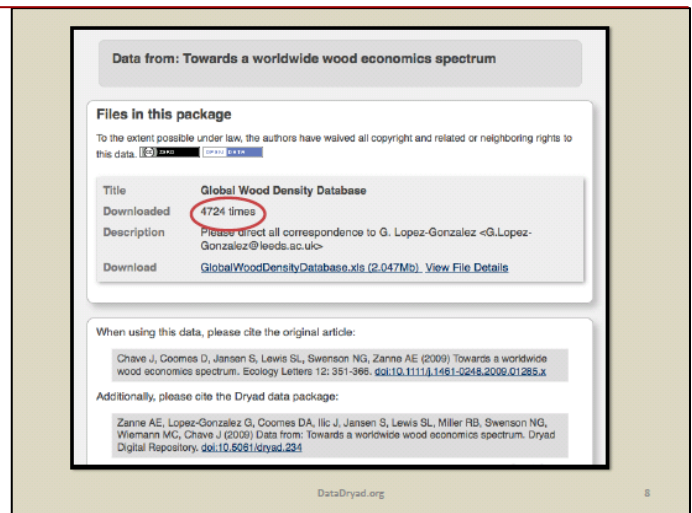
Na delavnici projekta OpenAIREplus z naslovom *Dealing with data – what's the role for the library?*, ki je bila maja 2013 v Ghentu (Belgija), so bile predstavljene možnosti za aktivnosti knjižnic v življenjskem ciklusu raziskovalnih podat-

kov. Knjižničarji morajo poznati vrste podatkov, ki jih kreirajo raziskovalci njihove organizacije, in programske opreme oziroma zbirke, ki bi jih bilo možno uporabiti za zagotavljanje odprtosti teh podatkov.

Sarah Callaghan iz British Atmospheric Data Centre je predstavila življenjski cikel podatkov, ki jih zbira Center, in pomembnost možnosti razumevanja shranjenih podatkov po določenem času. Predvideva, da bodo tematske zbirke raziskovalnih podatkov same odločile, katere sklope podatkov bodo hranile (predvsem velike sklope raziskovalnih podatkov – ang. *Big Data*), omogočale bodo različne storitve in vizualizacijo raziskovalnih podatkov. Knjižnice raziskovalnih organizacij pa bodo morale upravljati in hraniti tako imenovani »dolgi rep« raziskovalnih podatkov (manjše sklope raziskovalnih podatkov večjega števila različnih znanstvenih področij), za katere ne bo na voljo tematskih zbirk. Pri tem bodo morale knjižnice poznati in upoštevati različne načine delovanja raziskovalcev posameznih znanstvenih področij (Callaghan, 2013).

Nekatere knjižnice raziskovalnih organizacij se že pripravljajo na nudenje podpore raziskovalcem pri pripravi načrtov ravnanja z raziskovalnimi podatki (ang. *data management plans*), na sodelovanje pri upravljanju institucionalnih katalogov ali zbirk raziskovalnih podatkov in na sodelovanje s tematskimi zbirkami raziskovalnih podatkov.^{11, 12, 13}

Ena od možnosti za shranjevanje raziskovalnih podatkov je mednarodni repozitorij za odprte raziskovalne podatke DRYAD, v katerega raziskovalci raziskovalne podatke shranjujejo samoiniciativno, zaradi zahteve financerja raziskave ali znanstvene revije. Pravni vidik shranjenih raziskovalnih podatkov je označen s t. i. prosto licenco *Creative Commons Public Domain Dedication* (CC0 1.0 Universal). Vsak sklop raziskovalnih podatkov mora biti označen s trajnim označevalnikom DOI (*Digital Object Identifier*), da je omogočeno njegovo citiranje (Slika 5; Schaeffer, 2013).

Slika 5: Primer odprto dostopnih raziskovalnih podatkov v zbirki DRYAD (Schaeffer, 2013)

Razvoj infrastrukture odprtega dostopa v Sloveniji

Evropska komisija je za odprti dostop do rezultatov javno financiranih raziskav najprej oblikovala politike, nato pa podprla vzpostavitev ustrezne infrastrukture za nadzor izpolnjevanja določil ter zbirni prikaz rezultatov sofinanciranih projektov. V Sloveniji smo priča načrtovanju in/ali vzpostavljanju posameznih elementov nacionalne infrastrukture odprtega dostopa, ki jih bo po sprejetju politike in določil nacionalnih financerjev raziskovalne dejavnosti mogoče uporabiti za sistematično zagotavljanje odprtega dostopa do rezultatov raziskav, financiranih z nacionalnimi javnimi sredstvi.

Leta 2011 je konzorcij trinajstih organizacij vzpostavil nacionalni informacijski portal o odprtem dostopu.¹⁴ Na portalu so predstavljene osnovne informacije o odprtih objavah in raziskovalnih podatkih za raziskovalce, financerje, raziskovalne organizacije in založnike. Na voljo so tudi domače in tuje novice o odprtem dostopu.

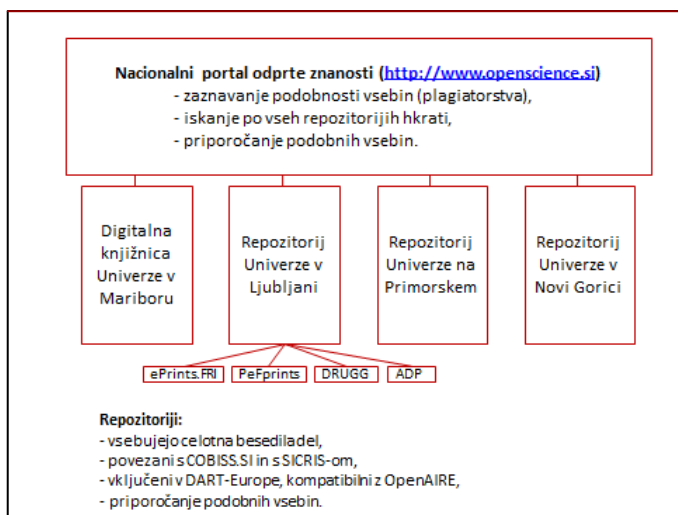
V letu 2013 je konzorcij štirih slovenskih univerz vzpostavil pilotno nacionalno infrastrukturo odprtega dostopa do zaključnih del študija in objav raziskovalcev (Slika 6). Financirana je bila s sredstvi Evropskega sklada za regionalni raz-

11 *Ten recommendations for libraries to get started with research data management*, 2012, <http://www.libereurope.eu/news/ten-recommendations-for-libraries-to-get-started-with-research-data-management>.

12 *RDM Training for Librarians*, <http://www.dcc.ac.uk/resources/developing-rdm-services/rdm-training-librarians>.

13 Verbakel, E., et al. Data intelligence training for library staff. *International Journal of Digital Curation*, 2013, vol. 8, no. 1, str. 218-228. Pridobljeno 17. 12. 2013 s spletne strani <http://repository.tudelft.nl/view/ir/uuid:0904b34f-8994-4281-b40c-3d4bd8acc731/>.

14 *Open Access Slovenia*, <http://www.openaccess.si>.

Slika 6: Shema pilotne nacionalne infrastrukture odprtega dostopa do zaključnih del študija in objav raziskovalcev

voj, Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport ter univerz. Nacionalni portal odprte znanosti¹⁵ zajema metapodatke iz repozitorijev univerz, v katere bo možno shranjevati tudi raziskovalne podatke. Repozitoriji so povezani z različnimi informacijskimi sistemi univerz. S pomočjo kompatibilnosti z OpenAIRE bo možna povezava s podatki iz nacionalnega informacijskega sistema o raziskovalni dejavnosti (SICRIS) in nadzor izpolnjevanja določil evropskih ter nacionalnih financerjev glede odprte dostopnosti rezultatov javno financiranih raziskav.

Da bodo lahko tudi raziskovalci, ki niso zaposleni na univerzah, v skladu s pogodbami o sofinanciranju zagotovili odprti dostop do objav in raziskovalnih podatkov, bo potrebno vzpostaviti še dodatni skupnostni repozitorij, ki bo vključen v nacionalno infrastrukturo.

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport je financiralo projekt *Odprti podatki* (2010–2013)¹⁶, ki ga je izvedel Arhiv družboslovnih podatkov Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani. Rezultati projekta vključujejo pregled stanja v Sloveniji, akcijski načrt za vzpostavitev sistema odprtega dostopa do raziskovalnih podatkov, financiranih z javnimi sredstvi, in predlog politike odprtega dostopa do raziskovalnih podatkov v Sloveniji.

Že v letih 2010 in 2011 je Mirovni inštitut s sredstvi Javne agencije za knjigo RS analiziral stanje in pripravil priporočila glede portala slovenskih znanstvenih in literarnih revij,¹⁷ ki pa zaradi pomanjkanja sredstev še ni bil vzpostavljen. Več kot 45 znanstvenih revij, ki jih izdajajo založniki s sedežem v Sloveniji, je vključenih v *Directory of Open Access Journals*.

Nekatera priporočila Evropske komisije glede odprtega dostopa v državah članicah EU so bila v Sloveniji torej že izvedena ali pa obstajajo znanje in akcijski načrti za izvedbo. Še vedno pa bo potrebno načrtovati in izvesti naslednje aktivnosti:

- financerji in raziskovalne organizacije bodo morali sprejeti politike ter določila o odprtem dostopu do rezultatov javno financiranih raziskav,
- organizirati bo potrebno podporo za raziskovalce v okolju odprtega dostopa (nacionalni sistem pomoči za odprti dostop),
- načrtovati in izvajati bo potrebno trajno upravljanje ter hranjenje odprtih objav in raziskovalnih podatkov,
- spodbujanje ponovne uporabe odprto dostopnih rezultatov javno financiranih raziskav bo povečalo izrabo javnih sredstev.

Slovenska politika obvezne odprte dostopnosti rezultatov iz javno financiranih raziskav

Nacionalni financerji raziskovalne dejavnosti in raziskovalne organizacije še niso sprejeli politik odprtega dostopa do recenziranih objav ter raziskovalnih podatkov. Prost dostop do rezultatov nacionalno financiranih raziskav je delno zagotovljen z obvezno Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS, v skladu s katero morajo biti elektronske oblike sofinanciranih znanstvenih revij in končna poročila raziskovalnih projektov dostopni v nacionalni digitalni knjižnici (*Digitalna knjižnica Slovenije: Znanstveno časopisje in članki, Zaključna poročila ARRS*).¹⁸

Nastopil je čas za sprejem politik nacionalnih financerjev raziskovalne dejavnosti in raziskovalnih organizacij, zasnovanih v skladu s priporočili Evropske komisije glede odprtega dostopa

15 *Open Science Slovenia*, <http://www.openscience.si>.

16 *Projekt Odprti podatki*, <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/blog/2010/novo/projekt-odprti-podatki/#axzz1U4Ef8AeT>.

17 *Izvedbeni načrt spletnega portala znanstvenih in literarnih revij*, http://www.jakrs.si/fileadmin/user_upload/Digitalni_portal/PORTAL_ekspertiza.pdf.

18 *Digitalna knjižnica Slovenije*, <http://www.dlib.si>.

v državah članicah EU (Swan, 2013). Evropska komisija namreč načrtuje, da bodo do konca leta 2014 vse države članice EU na vseh ravneh sprejele ustrezne politike odprtega dostopa do objav in raziskovalnih podatkov.¹⁹ Ker je priporočena vsebina politik znana in osnovna infrastruktura za odprti dostop do objav vzpostavljena, bi lahko tudi Slovenija pripomogla k uresničitvi zadanega cilja Evropske komisije.

Izpolnjevanje določil o odprtem dostopu bo povzročilo tudi večjo vidnost in odmevnost raziskav slovenskih znanstvenikov ter raziskovalnih orga-

nizacij. Njihove objave in raziskovalni podatki bodo povezani v obogatene objave oziroma povezane podatke ter umeščeni v podstat svetovne znanosti kot temelja za nadaljnji napredek človeštva.

Mojca Kotar
Univerza v Ljubljani, Univerzitetna služba za
knjižnično dejavnost

[Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

19 *Towards better access to scientific information: boosting the benefits of public investments in research*, 17. 7. 2012, http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/era-communication-towards-better-access-to-scientific-information_en.pdf, str. 12.

VIRI

1. Boulton, G. *Science as an open enterprise*. 2013. Pridobljeno 16. 12. 2013 s spletne strani http://www.openaire.eu/en/about-openaire/publications-presentations/public-project-documents/doc_download/511-science-as-an-open-enterprise--geoffrey-boulton.
2. Gallagher, S. *Research data overview*. 2013. Pridobljeno 17. 12. 2013 s spletne strani <http://vimeo.com/68046392>.
3. Ioannidis, Y. *OpenAIRE: from pilot to service*. 2012. Pridobljeno 16. 12. 2013 s spletne strani http://www.openaire.eu/en/about-openaire/publications-presentations/public-project-documents/doc_download/437-ioannidis.
4. Manola, N. *Who is using OpenAIRE: stakeholders and beneficiaries*. 2012. Pridobljeno 16. 12. 2013 s spletne strani http://www.openaire.eu/en/about-openaire/publications-presentations/public-project-documents/doc_download/454-manola.
5. Manola, N., in Manghi, P. *OpenAIRE: the open scholarly communication & scientific information infrastructure for Europe*. 2013. Pridobljeno 16. 12. 2013 s spletne strani http://www.openaire.eu/en/about-openaire/publications-presentations/public-project-documents/doc_download/514-the-services-of-the-openaireplus-infrastructure-for-scholarly-communication--natalia-manola.
6. Margoni, T. *OpenAIRE+ study: licenses*. 2013. Pridobljeno 16. 12. 2013 s spletne strani http://www.openaire.eu/en/about-openaire/publications-presentations/public-project-documents/doc_download/604-4thworkshopopenaire3thomasmargoni.
7. *Open Access Slovenia: pregled aktivnosti Evropske unije*. Pridobljeno 17. 12. 2013 s spletne strani <http://www.openaccess.si/mednarodna-raven/pregled-aktivnosti-evropske-unije/>.
8. Rentier, B. *Perspectives on OA policy: the institutional perspective*. 2013. Pridobljeno 17. 12. 2013 s spletne strani http://openaccess.sdum.uminho.pt/wp-content/uploads/2013/02/BernardRentier_EuropeanWorkshopUMinho.pdf.
9. Rieger, O. *arXiv*. 2013. Pridobljeno 16. 12. 2013 s spletne strani http://www.openaire.eu/en/about-openaire/publications-presentations/public-project-documents/doc_download/611-4thworkshopopenaire4oyarieger.
10. Schaeffer, P. *DRYAD: supporting scientific communities by publishing data*. 2013. Pridobljeno 17. 12. 2013 s spletne strani http://elag2013.files.wordpress.com/2013/03/3_schaeffer_openaire.pdf.
11. Schmidt, B. *Sustaining OA infrastructures and services*. 2013. Pridobljeno 16. 12. 2013 s spletne strani http://www.openaire.eu/en/about-openaire/publications-presentations/public-project-documents/doc_download/608-4thworkshopopenaire1birgit-schmidt.
12. Swan, A. *As the European Commission paves the way for open access, a consistent policy environment is needed across the EU*. 2013. Pridobljeno 16. 12. 2013 s spletne strani <http://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2013/10/22/swan-eu-open-access-policy/>.
13. Wiebe, A. *The legal protection of research data*. 2013. Pridobljeno 16. 12. 2013 s spletne strani http://www.openaire.eu/en/about-openaire/publications-presentations/public-project-documents/doc_download/603-4thworkshopopenaire2andreaswiebe.

Srečanje Društva bibliotekarjev Celje in kongres ZBDS v Laškem

Preteklo jesen smo se v Laškem kar dvakrat srečali knjižničarji, prvič iz knjižnic iz regije, drugič pa knjižničarji iz vse Slovenije na kongresu ZBDS.

V septembru je pri nas potekalo redno letno **srečanje Društva bibliotekarjev Celje**. Gre za že več kot tri desetletja dolgo tradicionalno aktivnost knjižnic celjske regije, v kateri se vsako leto predstavi druga knjižnica. Knjižnica Laško je bila v vlogi gostitelja tokrat že četrtič. Namen teh srečanj je konkretno spoznavanje knjižnic in njihovih mrež, novih ali prenovljenih knjižničnih prostorov, izmenjava izkušenj glede naših praks in rezultatov dela ter utrjevanje poznanstev in osebnih stikov. Hkrati pa gre tudi za spoznavanje okolij posameznih knjižnic, pridobitev v njihovih krajih, kulturne in turistične ponudbe ipd.

Tudi v Laškem smo našim kolegom predstavili delovanje knjižnice od zadnjega srečanja l. 2002 dalje. Izpostavili smo prostorsko stisko osrednje knjižnice. Pogovarjali pa smo se tudi o nekaterih skupnih problemih, npr. prepovedi odhajanja otrok

vozačev iz šole v času čakanja na prevoz, s čimer je onemogočeno obiskovanje knjižnice.

Kolegom smo predstavili tudi krajevno knjižnico v Rimskih Toplicah, ki je l. 2010 dobila nove prostore. V njej so nas s tankočutno glasbo navdušili otroci iz družine Rožej, naši stalni prijatelji in »sodelavci«. Mimogrede smo si ogledali tudi stari del Laškega, obiskali muzej in Rimske terme ter se srečali z županom občine Laško. Popoldne smo zaključili z družabnim dogodkom, ki ga je popestrila skupina Chillax. Mladi glasbeniki in igralci so s svojo burno domišljijo, odličnim nastopom ter sproščenim humorjem poskrbeli, da nam bo vsem prisotnim tokratno srečanje ostalo v res lepem spominu.

Oktobra pa je v zdraviliško-kongresnem centru Thermana v Laškem potekal **kongres Zvez bibliotekarskih društev Slovenije** z naslovom Knjižničarski izzivi. O vsebini in strokovnih poudarkih kongresa v tem prispevku ne bom pisal, izpostavil bi le, da so bili letos med številnimi predavatelji in

izvajalci delavnic tudi trije eminentni tuji bibliotekarski strokovnjaki z Danske, ZDA in Kanade, ki so nam z mnogimi svežimi pogledi na bibliotekarsko stroko dali številne izzive za naše nadaljnje delo.

Pri organizaciji kongresa je z ZBDS sodelovalo naše področno društvo DBC, s predstavitevjo celjske knjižnice in pripravo družabnega večera. V Knjižnici Laško pa smo bili veseli, da se je kongres odvijal v našem kraju in da smo tudi mi lahko sodelovali po naših možnostih.

Naj omenim vabljenega predavatelja direktorice naše knjižnice, **Metke Kovačič**, in njen prispevek, objavljen v zborniku, o Laščanu **prof. Milošu Rybažu**. V njem je na kratko predstavila Rybaževo bibliotekarsko delo in izpostavila njegovo vlogo, ki jo je imel kot strokovnjak na področju klasifikacije ter geselnega in sistematskega kataloga. Nekoliko obširneje pa je spregovorila o Rybažu kot zgodovinarju, preučevalcu zgodovine Laškega in Jurkloštra s tamkajšnjo kartuzijo. Predstavila ga je tudi kot pomembno osebnost za razvoj domoznastva Knjižnice Laško.

Za tiste, ki so želeli, smo organizirali še ogled knjižnice v Laškem in jim predstavili našo dejavnost. Laščani smo poskrbeli tudi za nastop deklet iz Mladinskega pevskega zbora Trubadurji OŠ Primoža Trubarja Laško pod vodstvom prof. Mateje Škorja v uvodnem delu kongresa, zbrane pa je nagovoril župan, g. Franc Zdolšek. Vsi skupaj smo se tako, kolikor je

Slika 1: Srečanje DBC v Laškem (foto: Knjižnica Laško)

bilo mogoče, trudili, da so se knjižničarji v Laškem dobro počutili. V res lepih, sončnih jesenskih dneh pa smo našli tudi čas za neformalna srečanja in spoznavanja lepih kotičkov našega kraja.

Veselimo se že strokovnega posvetovanja »Skupaj smo močnejši« in razmišljamo, kako bomo udeležencem polepšali srečanje v Laškem, ki je na vidiku.

Matej Jazbinšek
Knjižnica Laško

Slika 2: Kongres Zveze bibliotekarskih društev Slovenije
(foto: Špela Razpotnik)

POROČILA

Knjižnica, studenec znanja za skupno dobro

Letošnje 66. posvetovanje Zveze bibliotekarskih društev Slovenije v Laškem me je privabilo z naslovom »Izzivi. Strategija. Taktika«, ki je obetal vpogled v prihodnost javnega knjižničarstva, zanimiv tudi za širšo javnost. V treh dneh druženja ob bogatem programu, katerega nemoten potek je omogočala brezhibna organizacija, nisem dobila pričakovanega vpogleda na strategijo in taktiko prihodnjega razvoja knjižnic. Evidentirala sem le niz izzivov in problemov, morda bo kateri izziv za prihodnjo poglobljeno obravnavo.

Že nekdanj cenjena javna knjižnica

Uvodničar, **Franci Pivec** je z zgodovinskimi podobami Laškega oživil poslanstvo javnih knjižnic. Zaznamovala sta ga tudi Primož Trubar, ustanovitelj zametka prve javne knjižnice, in Anton Aškerc, arhivar, oba s prepričanjem, da je potrebno znanje deliti kot skupno dobro. Zbiranje, hranjenje in posredovanje virov znanja sta prepoznala za dejavnost, ki zmore prispevati k razvoju posameznika in skupnosti ter k ustvarjanju v lastnem jeziku. Knjižnica ostaja še danes kot »Žegnan studenc« v Laškem, ki odžaja znanja željne. Zato naj bi imel knjižničar vselej pred sabo etiko svojega dela, ki ga zavezuje, da vzdržuje, neguje in razvija splošno prosto dostopnost znanja. Pazljiv naj bi bil na vse, kar ogroža dostopnost te bistre studenčnice, npr. tržni interesi, ki jih lahko prepoznavamo v mamljivi bogati, predvsem tuji, ponudbi organiziranih paketov

(e) virov in načinov organizacije njihove dostopnosti, v poskusih ustanoviteljev, ki stroške delovanja prenašajo na uporabnike, v posegih privatizacije storitev, v opravljanju storitev, ki so zunaj knjižničnih obveznosti. Predhodnike razvoja slovenskih javnih knjižnic, ki so za uresničevanje proste dostopnosti virov znanja s strategijami in taktikami gradili knjižnični sistem in mrežo vseh vrst knjižnic, pa je za zgled uspešnega premagovanja izzivov s skupnim nastopanjem, predstavila **Melita Ambrožič**. Nivo kakovosti knjižničarjevega dela je med njimi s širokim humanističnim znanjem ter z natančnostjo predstavljanja in navajanja dokumentov za vedno zaznamoval še znani Laščan Miloš Rybař, ki s prizadevno Metko Kovačič še vedno aktualno živi v domoznanskem gradivu.

Kakovostno in etično uveljavljanje poslanstva javnih knjižnic je za knjižničarje izziv tudi v današnjem okolju, ko z odgovori na potrebe okolja prevzemajo družbeno odgovornost za ustvarjalno in etično delovanje posameznikov in skupin za skupno dobro. **Vesna Horžen** je povedala, da so se splošne knjižnice lotile razvojnih izzivov s pripravo skupne strategije dela, ker so ugotovile, da s sedanjimi dosežki ne morejo učinkovito podpirati potreb svojega okolja. Nič kaj spodbudna namreč niso sporočila knjižnic o zmanjševanju finančnih sredstev za nakup knjižničnega gradiva, za investicije v prostor in opremo in izobraževanje knjižničarjev,

kar ogroža celo vzdrževanje doseženega razvoja, prav tako je zaskrbljujoče opuščanje ambicij občin, da bi ustanovile svoje krajevne knjižnice. Kljub temu, da je večina uporabnikov zadovoljna s sedanjim delovanjem splošnih knjižnic, so se odločile za usmerjeno, povezano premagovanje težav v posodabljanju knjižnic in njihove dostopnosti. Pri tem računajo na bolj učinkovito pomoč razvojnih služb, tako osrednjih območnih knjižnic, katerih desetletno državno podprto strokovno pomoč je prikazala **Milena Bon**, kot NUK oziroma njegovih služb. Zakonsko opredeljena dejavnost slednjih, tudi Centra za razvoj knjižnic, je finančno neustrezno podprta. Medtem ko bo npr. v hrvaškem knjižničnem okolju zaživela svetovalna služba za usklajen in povezan razvoj vseh tipov knjižnic s svetovalci za posamezne tipe knjižnic (Edita Bačić, Alemka Belan-Simić), NUK npr. upokojeni svetovalki za specialne in visokošolske knjižnice ni nadomestil niti zasedel mesto svetovalca za posebne skupine uporabnikov. Prav tako še ni mogel zadostno podpreti priprave GIS programa za načrtovanje mreže knjižnic (poskusno fazo je predstavil **Gorazd Vodeb**), ki bi bil nadvse koristen pripomoček za načrtovanje mreže knjižnic, njegov stranski učinek pa vplivni dejavnik kakovosti spremljanja in načrtovanja delovanja knjižnic.

Dva koraka naprej, enega nazaj

Knjižnice se spreminjajo, a prepočasi v primerjavi s potrebami naše družbe, okolja in z možnostmi informacijske tehnologije. Knjižničarji korak za korakom hitijo za podobami knjižnic, ki jih spoznavajo v bogatih državah, in si želijo, da bi lahko svojemu okolju odprli vrata hibridne knjižnice, kakršna bo npr. zaživela čez dobro leto dni na Danskem. Skoraj do sanjske ponudbe inovativnih storitev bodo uporabniki lahko dostopali s katerekoli e-točke, preko tabličnega računalnika, pametnega telefona in v novih prostorih knjižnice, in soustvarjati knjižnični program. **Rolf Hapel** pove, da ga je narekovala razvojna stopnja okolja in njegove potrebe, knjižničarji pa ga bodo uresničevali s partnerskim in projektnim delovanjem. Z njim naj bi privabili v svoje nove knjižnične prostore na elitni lokaciji vse sloje prebivalstva, tudi bogatejše, ki lahko svoje potrebe zadovoljujejo sami, da bo multikulturalnost Aarhusa in knjižnice lahko ustreznejše živela.

Pri nas ne manjka poskusov posodabljanja storitev in širjenja dostopnosti knjižničnega gradiva z novimi tehnološkimi rešitvami. Nekaj jih je poni-

nilo v pozabo, ko se je projekt zaključil, večina pa se je obdržala. So v fazi razvoja, nekateri tudi zato, ker so se prenesli v knjižnice še preden so bile dogovorjene skupne platforme (prizadevanja za dostopnost e-knjig je predstavil **Aleš Klemen**). Težave se prepočasi razrešujejo, vsaj za primerno dostopnost osnovnih storitev in knjižničnega gradiva, še zlasti neobhodnega za znanstveno področje in njegov vpliv na družbene spremembe (**Smilja Pejanovič, Maja Vihar, Tatjana Intihar, Miro Pušnik**), za učenje in kreacijo učenja v sedanji učeči se družbi (**R. David Lankes**). **Karmen Štular Sotošek** je konzorcij ocenila za primeren način skupnega nastopa knjižnic pri zagotavljanju dostopa do licenčnih znanstvenih in strokovnih vsebin na spletu. Ponudbo vsebin na spletu dopolnjuje portal Kamra, ki ga soustvarjajo uporabniki, z objavljenimi dokumenti, umeščenimi v lokalne zgodbe (**Andreja Vidic**), ne nagovarja pa še velikega števila uporabnikov in vzbuja dvom, ali ga zmoremo v sedanjih pogojih dela ustrezno razvijati ob digitalni knjižnici. Ta se bolj uspešno otepa s težavami in postaja vse bolj prepoznavna (**Zoran Krstulović**), a slej ko prej bodo morali najti knjižničarji odgovor na vprašanje, kako umestiti digitalno knjižnico v obstoječi knjižnični sistem, ki je zasnovan na enotnem delovanju petih tipov knjižnic in na nacionalnem vzajemnem bibliografskem sistemu. Dostopnost knjižničnega gradiva ne ovirajo le finančne težave, ampak tudi zakonsko opredeljene pravice in dolžnosti različnih akterjev v svetu ustvarjanja in dostopnosti informacij, nemalo pa je tudi strokovnih težav. Medtem ko bo moč strokovne težave za trajno hranjenje e-virov razreševati tudi s pomočjo mednarodnega društva knjižničarjev in knjižnic, IFLA (**Alenka Kavčič-Čolić**), je **Eva Kodrič-Dačić** opozorila, da zmorejo in morajo knjižničarji sami poskrbeti za kakovostno strokovno predstavitev dokumentov v digitalni obliki.

Edinstvenost knjižnične dejavnosti javnih knjižnic naj bi zaznamovala med ponudniki informacij, poleg proste dostopnosti raznolikih informacijskih virov, prav strokovna predstavitev in organizacija knjižničnega gradiva, ki omogoča hitro prepoznavanje, ovrednotenje virov za učinkovito izbiro kakovostnih informacij, ki jih posamezniki in skupine potrebujejo za razrešitev svojih problemov. Pri tem jih knjižnica podpira še s trajno dostopnostjo virov, ki si jo z organizacijo hranjenja le-teh v knjižničnem sistemu

prizadeva zagotavljati nacionalna knjižnica, in z izobraževanjem uporabnikov za aktivno samostojno razvijanje znanja z informacijskimi viri. Teorijo o tem ima slovensko knjižničarstvo zgle- dno razvito, manj pa prakso, zato sta bili v prave roke izročeni nagradi Kalanovega sklada: Sawina Zwitter jo je prejela za priročnik Pedagoško delo v šolski knjižnici (2012), skupina Maja Pohar Perme, Jazen Stare, Rok Žaucer in Matjaž Žaucer za objavljen članek o novem načinu vrednotenja virov v Journal of informetrics (2012): Comparison of the citation distribution and h-index between groups of different sizes.

Vedenje o učinkoviti izbiri pravih informacij in njihovi uporabi za gradnjo znanja in reševanja raznolikih problemov pripomore k uspešnosti našega delovanja, a družbi še ne zagotavlja tudi naše odločitve za družbeno odgovorno delovanje. Da se bomo odločali ustrezno še za potrebe skupnosti in prispevali k njenemu razvoju, lahko prispevajo tudi knjižničarji z etiko lastnega dela in z dejavnostmi, ki spodbujajo druženje ljudi in izmenjavo znanja, mnenj, stališč, je spodbujal prispevek **Stephena Abrama**, ki je s slikovitim nastopom potrjeval vlogo knjižničarjev in njihov pomen pri udejanjanju poslanstva knjižnic in jih opogumljal, da prispevajo delež k spreminjanju okolja.

Zagovor javnega prostora

Kako se lotiti aktivnega sodelovanja v spreminjanju, niso nakazovali le prispevki tujih avtorjev, pomoč je ponudilo tudi stanovsko društvo z delavnicama o zagovorništvu v knjižnici in medosebnem komuniciranju. Uspešen učinek take taktike je prikazala **Sabina Fras Popovič** na primeru Mariborske knjižnice, ki je javnost pritegnila k sodelovanju pri premagovanju finančnih težav pri nakup knjig. Druge knjižnice so uspešno spremenile odnos določenih skupin do knjižnice z aktivnostmi, načrtovanimi prav zanje: rejniške družine (**Božena Kolman Finžgar**), otroci s posebnimi potrebami (**Silva Kos**), šolsko osebje (**Mateja Drnovšek**), branje otrok (**Liljana Pisar, Tatjana Oset**), tretje življenjsko obdobje (**Slavica Hrastar**).

Pot, ki spreminja tudi odnos okolja do teh skupin, gotovo pa pelje do uporabnikovega zagovorništva knjižnic, do ohranjanja javnega prostora, ko je ta ogrožen. Ogrožen je, ker se tudi zapira (primeri šolskih knjižnic, primeri specialnih knjižnic), ker se ne prenavlja, ker ga ni pov-

sod, kjer bi moral biti (pomanjkljiva mreža krajevnih knjižnic). Opravijo jo lahko uspešno le knjižničarji, ki obvladajo stroko, razumejo in sprejemajo poslanstvo knjižnic ter ga tudi samoiniciativno ustvarjalno uresničujejo, smo razumeli iz predavanja **Maje Božič**, ko se je spraševala, kaj vodi direktorje k zapisu pogojev v razpisih za prosta delovna mesta, ki niso v ponos knjižnici in knjižničarstvu. Bodo zmogle knjižnice s tako izbranimi kadri razširiti knjižnični prostor in dopolniti znanje knjižničarjev, da bo knjižnica lahko odigrala ključno vlogo kot nosilka sprememb v digitalni dobi?, da bo npr. 76 % gospodinjstev, ki ima dostop do interneta, le tega namensko uporabljajo tudi za cilje učeče se družbe. Ob tem razmišljanju ni šel mimo ušes vzklik **Ivana Kaniča** na okrogli mizi, da bodo knjižnice dobile od ustanoviteljev le toliko, kolikor bodo v skupnost prispevale. Vsekakor bo pri tem bolj uspešna knjižnica, ki izbira primeren kader in vlaga permanentno v njegovo izobraževanje, kot npr. Mestna knjižnica Ljubljana, ki je pripravila model stalnega izpopolnjevanja svojega osebja (**Simona Resman, Simona Šinko**). Del pa bo k temu prispevalo tudi stanovsko društvo, ki je ustanovilo Hartmanov sklad za spodbujanje doktorskega študija.

Na okrogli mizi se je izkazalo, da bo treba za pripravo strategij in taktik za gospodarno in uspešno udejanjanje poslanstva knjižnic strniti moči, se povezati, prebivalcem pa to povezanost prikazati najprej z enotno člansko izkaznico in prosto dostopnostjo do knjižničnega gradiva in knjižničnih storitev, saj vemo, je dragocen prispevek slehernega uporabnika knjižnic v razvijanju skupnega dobrega.

Silva Novljan

PS: Poročilo sem poslala v uredništvo Sobotne priloge Dela in Pogledov in pričakovano dobila zavrnjeno objavo. Urednik Boštjan Tadel mi je prijazno sporočil: »...morda nekoliko preveč »zborniško« in premalo konkretno problemsko. Seveda odpira vrsto vprašanj in vsebinskih sklopov, a bolj pregledno kot poglobljeno.« Z njim se popolnoma strinjam. Tudi jaz bi bila raje naslednjič na posvetovanju, ki bo podrobneje predstavilo in poglobljeno obravnavalo kakšno konkretno problematiko.

Nagradi Kalanovega sklada za leto 2013

Savina Zwitter

za strokovno monografijo s področja šolskega knjižničarstva z naslovom *Pedagoško delo v šolski knjižnici* (Ljubljana: Modrijan, 2012)

Priročnik kratko in jedrnato, predvsem pa pregledno ter razumljivo na enem mestu predstavi raznolike oblike pedagoškega dela v šolski knjižnici. Četudi avtorica prednostno izhaja iz dela z dijaki in gimnazijske knjižnice, so vsebine namenjene in uporabne tudi v drugih osnovno- in srednješolskih knjižnicah, nekatere pa tudi v splošnih knjižnicah.

Teoretična spoznanja o knjižnično informacijskem opismenjevanju, svetovanju, mentorstvu, delu z uporabniki s posebnimi potrebami in delu z nadarjenimi učenci ter o različnih vrstah dela z dijaki je avtorica nadgradila s praktičnimi primeri, ki bralca spodbujajo k novim praksam. Poudarki na pomembnosti medpredmetnega sodelovanja, povezovanja dijakov, učiteljev in knjižničarjev ter spoštovanja avtorskih pravic pa pripomorejo k celostni vzgoji posameznika in spodbujajo princip vseživljenjskega učenja.

Priročnik, ki je hkrati tudi učbenik in vodič, predstavlja vse segmente pedagoškega dela kot celosten in pomemben vzgojni proces, hkrati pa zgoščeno poudarja pomembnost pedagoškega dela v šolski knjižnici. Pisan je pregledno in sistematično, tako da se pedagoško delo knjižnice in interaktivno povezovanje šolskega knjižničarja in uporabnika – dijaka razumljivo in pomembno predstavi tudi širšemu okolju, kot so vodstva šol. Priročnik je posebno dobrodošel za začetnike v stroki, pa tudi za druge knjižničarje praktike, ki želijo svoje delo oplemenititi z novimi vidiki.

Maja Pohar Perme, Janez Stare, Rok Žaucer in Matjaž Žaucer

za izvorni znanstveni članek s področja scientometrije z naslovom *Comparison of the citation distribution and h-index between groups of different sizes* (*Journal of informetrics*, 6 (4), 712–720)

Izvorni znanstveni članek sovпада s tokrat razpisano tematiko Kalanovega sklada Knjižnica – informacijsko vozlišče in predstavlja pomemben prispevek svetovnemu scientometričnemu znanju.

Podaja novo metodo primerjave zelo poševnih porazdelitev člankov, razvrščenih po številu citatov za različno velike skupine raziskovalcev, različno velike institucije ali države na specifičnem znanstvenem področju in s tem tudi primerjavo indeksa h. Avtorji primerjajo porazdelitev citatov večje in manjše skupine tako, da iz originalnih citatov večje skupine izračunajo pričakovane vrednosti reducirane porazdelitve (za izbran faktor zmanjšanja), ki jih primerjajo z originalnimi citati manjše skupine. Ugotavljajo, da za izračun reduciranega indeksa h zadošča le zgornji del originalnih citatov in da ni potrebno poznati dolgega repa porazdelitve.

Spoznanja avtorjev nadgrajujejo raziskovanje indeksa h in prispevajo k vrednotenju uspešnosti znanstveno raziskovalnega dela.

Slika 1: Branka Kerec, Matjaž Žaucer, Maja Pohar Perme, Savina Zwitter, Šabina Fras Popović (foto: Špela Razpotnik)

Pravljice »tršice« Tončke Senčar

Vse moje otroštvo je bilo povezano s pravljicami: najprej mi jih je pripovedovala tata, pa teta Gusti, kadar sem odšla na počitnice v vas Bršljin na Dolenjskem, ko sem hodila v šolo, pa naša varuhinja v Dnevnom domu, gospa Tončka Senčar iz Pirana. Ko sem se naučila brati, sem najraje posegala po knjigah pravljic: od Tisoč in ene noči do Slovenskih ljudskih pravljic. Zdaj, ko sem sama zaposlena v knjižnici, kjer imam to srečo, da lahko otrokom in odraslim posredujem bogastvo ljudskih pravljic, se še bolj zavedam pomena te vrste naše dediščine, ki je skupna vsemu človeštvu, saj je tudi med najstarejšimi oblikami ljudske umetnosti. Zato bi se rada v tem prispevku oddolžila naši »tršici« Tončki za vse ure, ko nam je pripovedovala pravljice.

V mojem otroštvu je bilo v Piranu še toliko otrok, da smo morali imeti pouk v dveh izmenah. V Dnevni dom smo hodili v času, ko ni bilo šole in ko naših staršev ni bilo doma. Naredili smo naloge, potem pa smo se usedli okrog »tršice« Tončke in jo prosili za pravljico. »Tršica« Tončka je bila srednje postave in precej okrogla, udobno se je namestila v svojem stolu in začela pripovedovati, mi pa smo jo poslušali z odprtimi usti.

Tončka Senčar se je rodila leta 1935 v kmečki družini v vasi Zgornji Obrež pri Artičah blizu Brežic. V družini so bili trije otroci, Tončka in še dva brata. Njena stara mama je rada pripovedovala pravljice, a je žal že zgodaj umrla. Potem sta otrokom pravljice pripovedovala

Slika 1: Tončka Senčar

starša. Ob večerih se je družina zbrala za skupno mizo. Tudi otroci so pomagali ružiti koruzo, zbirati fižol, hkrati pa so željno prisluhnili pravljicam, ki si jih je izmišljal oče. Kakšna jim je bila tako všeč, da so jo želeli znova in znova poslušati. Poslušali so pozorno in očeta opozarjali, če je kdaj kaj drugače povedal. Tudi mama je rada kaj pripovedovala. »Tokrat ni bilo televizije in to je bila naša zabava«, pojasnjuje svoje spomine na otroštvo. Otroci so si pripovedovali pravljice tudi na paši: »Na gmajni smo pasli krave. Bilo nas je več otrok skupaj. Igrali smo se razne igre, na primer kozla spodbijati in druge. Pekli smo koruzo in krompir, zraven pa smo si po svoje pripovedovali pravljice in vice, ki smo jih slišali doma«. Kadar so skupaj s sosedi ličkali koruzo, se večkrat tudi zapeli kakšno ljudsko pesem, si pripovedovali vice ali »kaj zanimivega, kaj o

strahovih, pa o zlatem teletu, ki je bežalo ...«. Tokrat so otroci moledovali »te vaške, ki so znali in vedeli«: »Stric, povejte še enkrat!«

Ko je bila stara šest let, so v vas prišli Nemci. Odpeljali so vso družino. V štirih delovnih taboriščih v Šleziji je preživela štiri leta. Tam je veljal strog dnevni red, v katerem je imel vsak svoje dolžnosti, tudi otroci. Nosili so drva in vodo, obešali in pobirali perilo, pomagali kmetom pobirati krompir in korenje in še marsikaj. Tu in tam pa se je družina le zbrala: »Med nami so bili tudi starejši in modri ljudje. Bili so iznajdljivi. Pripovedovali so nam pravljice. To nam je v taborišču veliko pomagalo. Včasih je bila pravljica boljša kot kos kruha. Ti odrasli so vedeli, da otroci potrebujemo pravljичni svet, upanje v boljše življenje. Mama in oče sta nam pripovedovala pravljice. Z nami je bil tudi župnik in tudi on nam jih je pripovedoval. Tako smo pozabili, da smo lačni in nismo razmišljali o hudih stvareh.« Tokrat jo je svet pravljic prevzel in ko se je naučila brati, jih je tudi sama rada prebirala.

Po končani vojni se je družina iz Nemčije vrnila v domovino. Leto dni so živeli pri stricu, maminem bratu. Z njimi je živel tudi mamin oče. Rekli so mu »nonič«, kot je bila navada na Primorskem. Doma je bil namreč iz vasi Rakitovec in se je na Dolenjsko priselil v dvajsetih letih prejšnjega stoletja – kot mnogo Primorcev je tudi on zbežal pred vse bolj grozečim fašizmom. »Po poklicu je bil

zidar in je zidal hiše tudi v Trstu. Kadar grem kdaj v Trst in gledam tiste hiše, se še danes sprašujem, katero od teh hiš je sezidal naš nonič. Takrat pa smo otroci – mi trije, pa še bratraci in sestrične – spali skupaj z noničem v veliki zakonski postelji. Zvečer smo ga poslušali, saj je znal zelo zanimivo pripovedovati o vsem mogočem. Tudi pravljice nam je pravil.«

V tistem času je imela deset let in je začela hoditi v osnovno šolo. Bila je bistra in prizadevna in je kar preskakovala razrede. Tako je v devetih letih končala osnovno šolo, nižjo gimnazijo in učiteljske in leta 1954 postala učiteljica. Takrat je prišla v Piran. Najprej je delala v Zavodu za korekcijo sluha in govora, potem je bila upravnica piranskega vrtca, nato pa celih petindvajset let učiteljica podaljšanega bivanja v Dnevnom domu. »Takrat je bilo v Piranu veliko otrok in šola je bila premajhna za vse. Zato smo imeli pouk v dveh izmenah, en teden dopoldan in drugi teden popoldan. Čas izven šole pa so otroci, ko so bili starši še v službi, preživljali v Dnevnom domu. Tu so lahko naredili naloge in se učili. Kdor je želel, se je lahko preizkušal v igranju šaha. Lahko so gledali televizijo ali pa prisluhnili pravljicam. Pravljice so se najbolj prijele«, se spominja tršica Tončka. Pripovedovala je pravljice o Cefizlju, o Jakcu in Mihcu, o Črni roki, Zlatem ključku, Čarobnem ključku in druge, ki si jih je sproti izmišljevala kar sama. Porabili boste kar nekaj časa, da boste izračunali, koliko pravljic si je izmislila v petindvajsetih letih! »Pravljice o Cefizlju so imeli otroci zelo radi. Poslušali so in držali pesti zanj,

da bi ja zmagal. Tudi pravljicam o Jakcu in Mihcu so radi prisluhnili. Pravljica o Črni roki pa je bila kar celo leto dolga! Posebno fantje so jo radi poslušali. Čeprav so bili drugače zelo živi, so se ob poslušanju te pravljice kar umirili.«

Še danes jo kateri od njenih nekdanjih varovancev pohvali: »Kako ste znali pripovedovati! Bili smo napeti kot struna, ko smo vas poslušali!« Marsikdo ji ob srečanju predstavi svoje otroke, potem pa se spomni njenih pravljic in vpraša: »Tršica, tudi jaz bi rad pripovedoval pravljice svojim otrokom. Povejte, kje bi lahko dobil tisto knjigo, po kateri ste nam jih pripovedovali?«

Svojih pravljic ni nikoli zapisovala: »Raje imam živo pripovedovanje. Otrok pravljico najbolj doživi, če jo posluša. Pomembna je domišljija. Pomembne so tudi moje geste, ki jih opazuje. Ko pastirček zaigra na piščal, to pokažem. Tudi lutko lahko uporabim. Kadar pripovedujem, jih lahko tudi kaj vprašam. In ni lepšega kot je gledati otroku v oči, kadar posluša pravljico! Kot diamantki so. Pa dihati ne morejo!«

Dobro je poznala svoje otroke in je svoje pripovedovanje prilagajala njihovim željam in potrebam: »Vedno sem pripovedovala za skupino, kar je bilo skupini pisano na kožo, kar bi radi poslušali.«

Pravljice se ji zdijo pomembne, ker razvijajo čustva: »Otrok najve, da lahko potoči solzo, ko je žalosten in se smeji, ko je vesel. Danes je pa ravno obratno.« Pravljice tudi privzgaajo otrokom značajске odlike, kot

so ljubezen, poštenje, spoštovanje starejših, delavnost, upanje: »Vedno sem pripovedovala pravljice s srečnim koncem. Take, v katerih je dobrota poplačana. Vsakega človeka najbolj boli krivica. Če pa delaš dobra dela, ti tudi v času najhujše stiske posije sončni žarek.«

Nenazadnje pa so imele njene pravljice tudi namen spodbuditi otroke k učenju: »V domu je bil vedno kak otrok, ki ni maral poštevanke ali branja. Takrat sem pripovedovala pravljice o Jakcu in Mihcu. To sta bila dva revna bratca. V eni od pravljic sta imela prijatelja, ki se ni hotel učiti. Imel je vsega v izobilju. Jakec in Mihec pa sta imela strica v Ameriki in ko je prišel na obisk, je prinesel bonbone v dveh barvah. Takih bonbonov takrat pri nas še ni bilo. Jakcu in Mihcu je prišlo nekaj na misel. Vzela sta bonbone in šla k temu prijatelju. Natvezla sta mu, da so ti bonboni zdravilo za matematiko. Vsak dan mora vzeti eno tableto in šestkrat ponoviti poštevanke naprej in šestkrat nazaj, če ne, tableta nič ne pomaga. In to naj dela šest dni. Seveda je potem znal poštevanke, če je toliko ponavljal!« Kadar je imel kdo težave z branjem, pa je isto zgodbico povedala malo drugače.

Ko je postala babica, je pravljice pripovedovala tudi svojim petim vnukom. Pripovedovala jim je znane pravljice, na primer Rdečo kapico, Volk in sedem kozličkov, pa tudi svoje, izmišljene. »Televizijske pravljice so pa brez repa in glave«, se huduje, ko pove, da se je ob vnukih navadila gledati tudi risanke. »Posebno tisto Ninđo sem težko sprejela. Japonskih

pa sploh ne maram. No, pa čeprav niso vse pravljíčne risanke dobre, tudi vse slabe niso. Še danes kakšno pogledam«, zaključi. Za prvega vnúčka je prvih šest mesecev pisala dnevnik. V verzih!

Že ko je pravljíce pripovedovala v Dnevnom domu, je večkrat pomislila, da jih bo zapisala, ko bo upokojena. A kot je znano, imajo upokojenci zelo malo časa in tudi sama ga nima veliko. Ukvarja se z mnogimi stvarmi: piše spomine in pesmi, tudi take z akrostihi, plava in potuje. Bila je aktivna pri Združenju borcev. Danes vodi tudi društvo nekdanjih taboriščnikov in je aktivna članica društva Meščani Pirana. Organizira izlete in krajsa potovanja. Zadnja leta si zelo prizadeva za obnovo, odprtje in oživitve piranskega svetilnika na Puntí. Na povabilo Zavoda Mediteranum pripoveduje pravljíce otrokom na polletnih prireditvah na trgu pred cerkvijo Marije od zdravja na piranski Puntí. »Nisem se vključila v politiko, ampak v civilno

družbo«, pojasni. In doda: »Pa z gospodinjstvom se ukvarjam – ko je treba.«

Njena najbolj zanimiva naloga pa je obujanje spominov na šolo v *starih časih*. V šolo prinese predmete, ki so jih v času njenega otroštva uporabljali šolski otroci in učitelji: peresnik, črnilnik, pivnik, črtalo, tablico, ravnilo, spričevalo in druge. Otrokom pripoveduje, kakšna je bila šola v času njenega otroštva. Opisuje prav svojo kraj, svojo šolo: »Povem jim, da se takrat nismo učili matematike in geografije, ampak računstvo in prirodopis. Imeli smo tudi lep opis. Vzamem kredo in jim pokažem, kako smo morali pisati: s tanko črto gor, z debelo dol. Potem sami poskušajo in se čudijo. Povem jim, kakšne kazni smo imeli. Na kmetih je bila najhujša kazen, če si bil po pouku zaprt v šoli. Petdesetkrat si moral napisati, da ne boš več nagajal. Doma so te pa vsi čakali, da boš odpeljal krave na pašo.«

V današnjem času se pravljíce zopet vračajo k otrokom in odraslim – pripovedujemo jih v knjižnicah, na prireditvah, na festivalih. Ljudje so se k sreči naveličali gledanja televizije in se želijo spet družiti med seboj in prisluhni pripovedovanju zgodb. Pripovedovati in poslušati zgodbe pa je znamenje naklonjenosti, dobrohotnosti, ljubezni. »Tršica« Tončka je bila s svojimi pravljicami po eni strani naslednica bogate družinske in vaške tradicije pripovedovanja, po drugi pa kar predhodnica njegovega današnjega ponovnega oživljanja. In zakaj smo si jo otroci tako dobro zapomnili? Najbrž ne zato, ker nam je pomagala delati naloge in se učiti poštrevanko. Zaradi pravljíc pa prav gotovo. A teh pravljíc nam nikoli ne bi pripovedovala, če nas ne bi imela rada.

Špela Pahor
Mestna knjižnica Izola

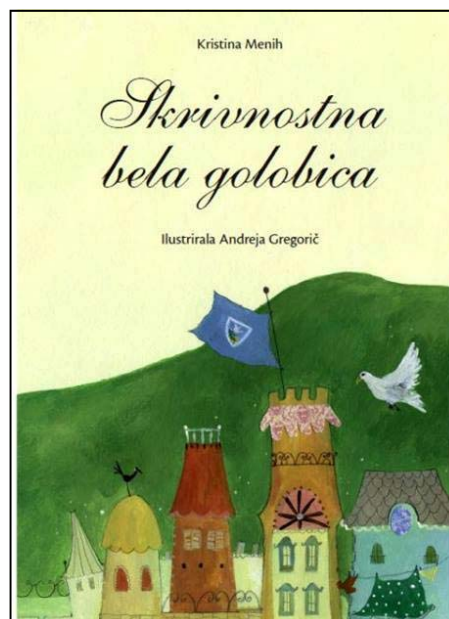
NOVOSTI

Furbasta izolska golobica

16

Izšla je nova slikanica z naslovom SKRIVNOSTNA BELA GOLOBICA, ki jo je po starodavni legendi napisala Kristina Menih iz Izole. Knjiga je izšla v Murski Soboti pri Založbi Ajda in je 37 po vrsti v zbirki IZ ZIBELKE. Založba Ajda je ena redkih slovenskih založb, ki izdaja izključno dela slovenskih avtorjev, z zbirko IZ ZIBELKE pa skrbi za izdajanje slovenskih ljudskih pravljíc, legend, povedk in drugih zgodb iz zakladnice ljudskega pripovedništva. Odlične ilustracije v pastelnih in sončno rumenih barvah, kakršne so značilne za poletja ob morju, so delo Andreje Gregorič in lepo dopolnjujejo pravljico.

V slikanici *Skrivnostna bela golobica* je za vedno ohranjena legenda o tem, kako je »furbasta« (prav to domačo besedo je uporabila Kristina) golobica s pomočjo zavetnika Izole sv.

Slika 1: Naslovnica

Mavra rešila Izolo pred napadom Genovežanov. Seveda so Genovežane v tej slikanici zamenjali gusarji, ki so dosti bolj pravljичni in bliže otroškemu dožemanju kot Genovežani. Kristina je v pravljici, ki se prenaša z izročilom iz roda v rod, vdahnila tudi nekaj iz svoje bogate domišljije in jo otrokom prenesla v izbranem poetičnem jeziku. Vlado Ostrouška je o knjigi zapisal: »Skrivnostna zgodba izolske bele golobice morda v bralcih vzbuja dvom, ali se je res vse tako zgodilo, kakor je zapisano v knjigi. Če so zgodbi verjeli pred 600 leti, zakaj ji ne bi verjeli tudi mi? Pravljica s prijetno vsebino, kjer je dobrota nagrajena, je aktualna tudi danes. Le z dobroto lahko gradimo lepši in pravičnejši svet. Če bi se ravnali po nauku te zgodbe, kakor ga je povzela Kristina, bi bil svet poln veselja, pričakovanja in radosti.«

Kristina Menih je s to slikanico želela ustvarjalno prispevati k ohranjanju kulturne dediščine našega kraja, zato se mi zdi malo žalostno, da je knjiga morala iziti prav v Murski Soboti. Morda se tam bolj zavedajo pomena dediščine kot pri nas, saj se v naši občini na Kristinine prošnje za izdajo slikanice ni odzval nihče. Želeli bi si, da bi knjiga izšla tudi v italijanskem, morda pa tudi v angleškem in drugih jezikih, kar bi omogočilo našim tujim obiskovalcem spoznati delček naše zgodovine in ljudskega izročila.

Špela Pahor

OBVESTILA

Koledar prihajajočih srečanj

TUJINA

(izbor za obdobje januar–junij 2014)

- **5.-8. 1. 2014**, Lizbona, Portugalska, *IVAPP 2014 - 9th International Conference on Information Visualization Theory and Applications*, <http://www.ivapp.visigrapp.org>
- **10.-12. 1. 2014**, Toronto, Kanada, *3rd International Conference on Educational and Information Technology*, <http://www.iceit.org/>
- **29.-31. 1. 2014**, Barcelona, Španija, *BOBCATSSS*, <http://bobcatsss2014.hb.se/>
- **6.-7. 2. 2014**, Madrid, Španija, *10th International Conference on Technology, Knowledge, and Society*, <http://techandsoc.com/the-conference/>
- **27.-28. 2. 2014**, Rim, Italija, *FSR 2014 - Faster, smarter and richer. Reshaping the library catalogue*, <http://www.aib.it/attivita/congressi/c2014/fsr2014/>
- **4.-7. 3. 2014**, Berlin, Nemčija, *iConference*, <http://ischools.org/the-iconeference/>
- **6.-7. 3. 2014**, Manchester, Velika Britanija, *i2c2 - Innovation, Inspiration and Creativity Conference*, <http://i2c2conference.org/index.html>
- **10.-12. 3. 2014**, Valencia, Španija, *INTED2014 - 8th International Technology, Education and Development Conference*, <http://iated.org/inted/>
- **28. 3. 2014**, Zagreb, Hrvaška, *Zgrade, prostori i oprema dječjih knjižnica i knjižnica za mlade*, <http://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/247/>
- **14.-16. 4. 2014**, Harrogate, Velika Britanija, *UKSG 37th Annual Conference*, <http://www.uksg.org/event/conference14>
- **23.-25. 4. 2014**, Sheffield, Velika Britanija, *ILILAC - Librarians' Information Literacy Annual Conference*, <http://www.lilacconference.com/WP/>
- **10.-13. 5. 2014**, Lizbona, Portugalska, *5th Global Conference Storytelling*, <http://www.inter-disciplinary.net/probing-the-boundaries/persons/storytelling-global-reflections-on-narrative/story-2-call-for-papers/>
- **13.-16. 5. 2014**, Berlin, Nemčija, *Archiving Conference*, <http://www.imaging.org/ist/conferences/archiving/index.cfm>
- **15.-16. 5. 2014**, Sisak, Hrvaška, *Knjižnice u procjepu 2*, <http://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/246/>
- **19.-20. 5. 2014**, Madrid, Španija, *DATeCH 2014 - Digital access to textual cultural heritage*, <http://www.datech2014.info/>
- **19.-22. 5. 2014**, Atene, Grčija, *Annual international conference on information technology & computer science*, <http://www.atiner.gr/computer.htm>
- **27.-30. 5. 2014**, Hong Kong, Kitajska, *M-libraries: from devices to people*, <http://www.m-libraries.org/>
- **27.-30. 5. 2014**, Istanbul, Turčija, *QQL - 6th International conference on qualitative and quantitative methods in libraries*, <http://www.isast.org/>
- **2.-5. 6. 2014**, Espoo, Finska, *IATUL 2014*, <http://web.lib.aalto.fi/iatul2014/>
- **3.-6. 6. 2014**, Bremen, Nemčija, *Bibliotheken: Wir öffnen Welten*, <http://www.bibliothekartag2014.de/>
- **9.-13. 6. 2014**, Helsinki, Finska, *Open Repositories Conference*, <http://or2014.helsinki.fi/>
- **16.-20. 6. 2014**, Zadar, Hrvaška, *Libraries in the digital age (LIDA)*, <http://ozk.unizd.hr/lida/>
- **19.-20. 6. 2014**, Solun, Grčija, *International Conference on Electronic Publishing*, <http://elpub2014.teithe.gr/>
- **25.-28. 6. 2014**, Blagoevgrad, Bolgarija, *Knowledge management conference*, <http://www.iiakm.org/conference/index.php>

Tematski izobraževalni dogodki v Mestni knjižnici Ljubljana

Knjižnice smo z učenjem in izobraževanjem povezane od naših začetkov in tudi danes spadata vseživljenjsko učenje in izobraževanje med naše temeljno poslanstvo. Spodbujanje izobraževanj s področja naravoslovja in tehnike je eno temeljnih prioritarnih področij v aktualnem strateškem načrtu Mestne knjižnice Ljubljana (v nadaljevanju MKL). Uresničujemo ga z izvajanjem različnih ustvarjalnih in izobraževalnih delavnic, predavanj, razstav ipd., ki jih izvajamo v različnih organizacijskih enotah znotraj MKL. V tem prispevku bomo predstavili tri večje izobraževalne dogodke, nekakšne tematske dneve, ki smo jih v okviru borze znanja organizirali v letošnjem letu, in sicer *Nevidni svet voda*, *MathArt* in *Rokodelstvo na borzi znanja*.

Nevidni svet voda

Letošnje leto je bilo razglašeno za svetovno leto sodelovanja na področju voda in tako smo 21. marca, dan pred svetovnim dnevom voda, organizirali enodnevni izobraževalni dogodek

Nevidni svet voda, na katerem je bila predstavljena voda, njene značilnosti in oblike ter življenje v njej, ki ga velikokrat opazimo samo s pomočjo mikroskopa. Pri organizaciji smo moči združili s skupino za biologijo mikroorganizmov iz Oddelka za biologijo Biotehniške fakultete. Tako smo se pri tem dogodku pri promociji naravoslovnih vsebin na podlagi mednarodnih pobud povezali z domačimi strokovnjaki, in tako v naše delo vključili naravoslovni vidik, vidik ekologije in trajnostnega razvoja. Interaktivne izobraževalne dejavnosti smo organizirali v okviru petih tematskih področij - *Nevidni vodni krog*, *Piti ali ne piti?*, *Nekateri imajo raje slano*, *Največje ledene kocke na svetu* in »Udomačene« vode.

Pod naslovom *Nevidni vodni krog* je Sašo Jenič moderiral predstavitev splošnih značilnosti (sestava, agregatna stanja) in pomena voda ter vodnih ekosistemov za življenje ljudi in drugih živih organizmov. S pomočjo drevesa življenja so

uporabniki spoznali organizme, ki živijo v vodah različnih ekosistemov. Spoznali smo se s problematiko pomanjkanja vode in z možnimi rešitvami, ter ob tem predstavili organizme, ki pomanjkanju vode uspešno kljubujejo.

Doc. dr. Martina Turk in Janja Zajc sta pod naslovom *Piti ali ne piti?* predstavljali, kakšno vodo pijemo v Ljubljani in od kod jo črpamo. Predstavljena je bila problematika onesnaževanja virov pitne vode in ogledali smo si test za ugotavljanje nevarnih bakterij, ki so pokazatelji fekalnega in organskega onesnaženja v pitni vodi. Spoznali smo primerjavo vodovodne vode in vode iz nekaterih vodnih ekosistemov. Pod naslovom *Nekateri imajo raje slano* so udeleženci pod mentorstvom doc. dr. Polone Zalar predstavili soline. Soline so edinstven vodni ekosistem, v katerem se slanost vode gradientno giblje od slanosti morske vode in vse do nasičenja. Visoka slanost onemogoča življenje skoraj vsem organizmom, preživijo le tisti, ki

18

Slika 1: Različne možnosti za spoznavanje nevidnega sveta voda (foto: Edita Flegar)

Slika 2: Mikroskopiranje kot del izobraževalnega dogodka v knjižnici (foto: Edita Flegar)

Slika 3: Različni materiali, s katerimi smo v MKL spoznavali nevidni svet voda (foto: Edita Flegar)

so temu prilagojeni. Predstavljene so bile Sečoveljske soline in režim delovanja kristalizacijskih bazenov, s katerim solinarji pridobivajo sol, in organizmi, ki uspešno kljubujejo povišani slanosti.

V okviru naslova *Največje ledeno kocke na svetu* sta doc. dr. Cene Gostinčar in Mojca Šere posegla na področje ledenikov. Ledeniki so največji rezervoar sladke vode na Zemlji. Človekovi posegi v okolje in globalno segrevanje ozračja sta le dva dejavnika, ki vplivata na vedno manjši obseg ledenikov (polarnih in visokogorskih). Predstavila sta vodo v obliki ledu, arktične ledenike in življenje v njih.

Z Moniko Novak smo obravnavali temo »Udomačene« vode. Vodo vsakodnevno uporabljamo za osebno higieno, pranje in kuhanje. Pri tem jo segrevamo in ji dodajamo mila, detergente ter praške, ki dodobra spremenijo njene lastnosti. Nekateri mikroorganizmi, prisotni v vodovodni vodi, povišanje temperature in dodatek detergentov preživijo in na predstavitvi je bila izpostavljena razlika med vodovodno vodo in vodo iz pomivalnega/pralnega stroja ter

mikrobiološke metode. Ogledati si je bilo moč tudi najpogosteje izolirane mikroorganizme iz teh voda.

Prof. dr. Nina Gunde Cimerman je vseh pet tematik povzela v predavanju *Vodne meje življenja*, v katerem je predstavila mikroorganizme – ekstremofilne glive, ki naseljujejo prav posebna vodna okolja: solinske vode, arktične ledenike in vodo v stanovanjih in gospodinjskih aparatih. Spremljevalni del dogodka je bila tudi razstava fotografij in eksponatov z naslovom *Potop v mikrosvet ekstremnih voda*.

MathArt

Eno od prioritarnih področij, ki ga znotraj naravoslovja spodbujamo, je matematika. Poleg rednih razstav in delavnic organiziramo tudi večje izobraževalne dogodke. 9. in 10. septembra smo tako organizirali 2. matematični dan za vso družino. Letošnji dogodek je potekal pod naslovom MathArt - prepletanje matematike in umetnosti. Aktivnosti smo združili v pet sklopov, in sicer *MathArt predavanja*, *MathArt na delavnicah*, *MathArt na filmu*, *MathArt igralnica*

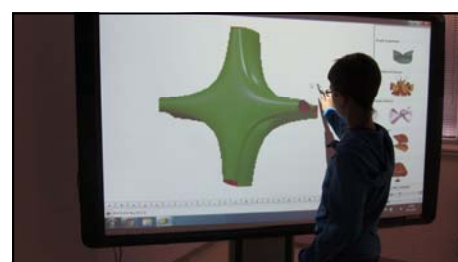

Slika 4: Z matematičnim vzlanjem so zapeljivost izdelovali udeleženci vseh generacij; v ozadju se predvajajo videoprojekcije in v vitrinah je razstava različnih izdelkov in knjig na tematiko MathArt (foto: Simona Šinko)

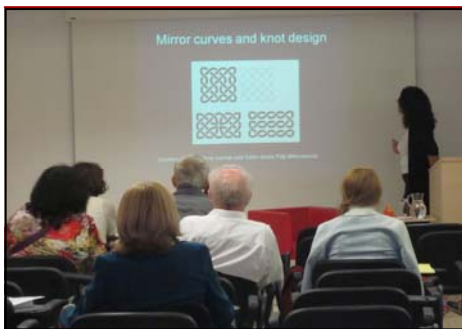
in *eksperimentalnica* ter *MathArt na razstavi*. Na poučen in zabaven način smo povezali glasbo, slikarstvo, matematiko, arhitekturo ter likovno ustvarjanje.

Pri organizaciji iz izvedbi dogodka smo moči združili sodelavci Borze znanja MKL, kolegi iz Zavoda za popularizacijo matematike Mathema ter številni slovenski in tuji predavatelji. Podjetje Miška, Skupina FMC, d. o. o., je za izvedbo dogodka posodilo interaktivno tablo, številne osnovne in srednje šole po so na dogodek usmerjale in vabile svoje zaposlene ter učence in dijake.

Dejavnosti v programu so bile **19** glede načina izvedbe raznolike, saj smo vključili izobraževalne

Slika 5: Del MathArt igralnice in eksperimentalnice je bila tudi interaktivna tabla, s katero smo se tako v MKL srečali prvič (foto: Mateja Budin)

Slika 6: Predavanja so večinoma namenjena zahtevnejši publiki, predavatelji pa so priznani strokovnjaki iz izbranih področij (foto: Mateja Budin)

Slika 8: Izdelovanje izdelkov iz slame (foto: Edita Flegar)

Slika 9: Druženje ob izdelovanju cvetja iz najlona (foto: Edita Flegar)

in ustvarjalne delavnice, strokovna in poljudna predavanja, razstave, filmske projekcije, webinarje, ure pravljic, samostojno eksperimentiranje z različnimi materiali, delo z interaktivno tablo, skupinsko in individualno delo ipd. Dejavnosti znotraj dogodka so se razlikovale tudi glede na zahtevnost, nekatere so bile izvedene v slovenskem, nekatere v tujih jezikih, in nekateri od dogodkov so prilagojeni določenim starostnim skupinam, drugi namenjeni vsem generacijam.

Udeleženci so bili prava pisana družina – tako glede motivov za udeležbo, kot tudi starostno in glede na to, kateri del programa jih je najbolj zanimal. Med njimi so bili otroci, ki so prišli s svojimi starši, skupine učencev, ki so prišli s svojimi učitelji, posamezni učitelji iz

srednjih in osnovnih šol, odrasli in starejši, ki jih teme zanimajo ljubiteljsko in iz različnih poklicnih vzgibov, mladostniki ... Dogodka se je udeležilo dobrih sto udeležencev.

Rokodelstvo na borzi znanja

S prvima dvema dogodkoma smo spodbujali bolj znanstvene vsebine, z dogodkom *Rokodelstvo na borzi znanja* pa smo posegli na področje ročnih spretnosti, tradicije in lokalnih znanj. Dogodek je potekal 16. oktobra v Knjižnici Otona Župančiča. Z aktivnostmi in s predstavitvijo različnih znanj smo med udeleženci razširili znanja o izdelovanju izdelkov slovenske domače obrti, ki so v preteklosti omogočali ljudem zaslužek in preživetje. Mednje sodi izdelovanje najrazličnejših izdelkov za vsakdanjo rabo, ki so jih predstavljali člani in članice Borze znanja Ljubljana.

Na dogodku so se predstavili naslednji člani in članice s svojimi znanji:

- Jani Jakob – Doužnjek/izdelki iz slame,
- Erika Omejec – Izdelki iz slanega testa,
- Nevenka Brajdič Grušovnik – Belokranjske pisanice,
- Tanja Oblak – Klekljanje,
- Valerija Trtnik – Cvetje iz najlona,

- Alja Venturini – Polstenje,
- Mojca Bartolič – Punčke iz cunj,
- Samo Gašperšič – Lesene igrače.

Udeleženci dogodka so si lahko ogledali izdelke ter potek njihovega izdelovanja in se tudi sami pridružili ustvarjanju.

Zaključek

Knjižnica je prostor, kjer poleg knjig in drugega knjižničnega gradiva uporabniki najdejo tudi prostor za kakovostno preživljanje prostega časa, prostor za učenje in možnosti za izobraževanje, prostor, kjer se nove tehnologije povežejo s staro tradicijo, rokodelstvo z znanostjo, globalno z lokalnim ... S tematskimi dogodki bomo tudi v letu 2014 ohranjali knjižnico kot takšen prostor. Na podobnih tematskih dogodkih bomo v ospredje postavili logiko, ekologijo, kmetovanje, slovenska narečja in turizem.

Tudi takšni dogodki so lahko priložnost za promocijo knjižničnega gradiva, pridobivanje novih članov, širjenje bralne kulture, doseganje medijske prepoznavnosti knjižnice in povezovanje z lokalnim okoljem posamezne knjižnice.

Simona Šinko
Mestna knjižnica Ljubljana
simona.sinko@mklj.si

Slika 7: Utrinek iz delavnice Vasarelijeve vizualne igre, v ozadju knjižna razstava, ki so jo pripravili bibliotekarji Mestne knjižnice Ljubljana (foto: Simona Šinko)

OBVESTILO AVTORJEM

Knjižničarske novice so informativni bilten, ki seznanja slovenske knjižnične delavce s tekočimi dogajanji in novostmi v stroki. Objavlja strokovne članke, poročila s strokovnih posvetovanj, srečanj in sestankov, prispevke o pomembnih dogodkih in novostih v knjižnicah, prispevke o projektih, v katerih sodelujejo knjižnice, intervjuje, mnenja in ocene, spominske in podobne zapise, obvestila in razpise ter obvestila o prireditvah, posvetih in drugih strokovnih dogodkih.

Navodila za pripravo prispevkov

Jezik objavljenih prispevkov je praviloma slovenski, v skladu z odločitvijo uredništva, pa tudi angleški. Avtorji morajo uredništvu poslati jezikovno pravilno besedilo. Prejetih tekstov uredništvo ne lektorira. Avtor tudi v celoti odgovarja za vsebino prispevka. Avtorsko pravico do objavljenih prispevkov ima izdajatelj publikacije, avtor obdrži moralne avtorske pravice.

Naslov prispevka mora biti kratek in jasen, dopolni se lahko s podnaslovom. Pri poročilih s strokovnih posvetovanj in drugih srečanj naj bodo v naslovu/podnaslovu prispevka navedeni naslov posvetovanja oziroma srečanja ter kraj in datum dogodka.

Pod naslovom naj bo naveden avtor prispevka (oziroma avtorji), in sicer vedno v polni obliki (ime in priimek). Če je avtorjev več, naj sami določijo vrstni red imen avtorjev. Poleg imena avtorja je treba navesti tudi sedež ustanove, kjer je avtor prispevka zaposlen ali ime fakultete, če je študent, ter elektronski naslov avtorja. Tudi pri večjem številu piscev je treba pri vsakem posamezniku navesti vse zahtevane podatke. Pri citiranju virov naj avtorji upoštevajo navodila revije Knjižnica. Dolžina prispevka naj ne presega 20.000 znakov (vključno s presledki).

Prispevek lahko poleg teksta vsebuje tudi slike (preglednice, diagrame, fotografije ipd.). Vsaka slika naj ima zaporedno številko in naslov. Če avtor slik ne vključi v besedilo prispevka, naj bo v njem jasno označeno, katera slika sodi na določeno mesto v tekstu. Pri vsaki sliki je treba navesti tudi njeno avtorstvo (avtor je lahko pisec prispevka ali kdo drug). Pri portretni fotografiji je potrebno navesti tudi imena oseb v polni obliki (ime in priimek), in sicer z začetno navedbo "Od leve proti desni:... ". Avtor prispevka mora uredništvu predložiti pisne izjave oseb na portretni fotografiji, da se strinjajo z javno objavo fotografije v Knjižničarskih novicah. Slikovno gradivo lahko avtorji priložijo tudi v JPG ali PNG formatu.

Z oddajo prispevka uredništvu se šteje, da avtor soglaša z objavo svojega prispevka v tiskani in elektronski obliki Knjižničarskih novic.

Pošiljanje prispevkov

Prosimo, da članke in prispevke pošljete uredništvu publikacije v elektronski obliki, in sicer na naslov icb@nuk.uni-lj.si. Prispevkov ne honoriramo!

Uredništvo Knjižničarskih novic

ISSN 0353-9237

Izdala in založila: Narodna in univerzitetna knjižnica, Turjaška 1, 1000 Ljubljana

Za knjižnico: Mateja Komel Snoj

Odgovorna urednica: Damjana Vovk (e-pošta: icb@nuk.uni-lj.si)

Uredniški odbor: Tomaž Bešter, Irena Kavčič, Daša Pokorn, mag. Darija Rozman

Fotografija na naslovnici: Matija Brumen

Naklada: 400 izvodov

Tisk: COLLEGIUM GRAPHICUM d.o.o. Ljubljana

Naročila in odpovedi tiskane in elektronske oblike Knjižničarskih novic: icb@nuk.uni-lj.si oz. tel. št. 01/2001-176

Naročnina za leto 2013: 50,00 EUR za tiskano obliko & 1 brezplačen dostop do elektronske oblike, 30,00 EUR za dostop do elektronske oblike

